

ВИГОТОВЛЕННЯ ПОЛОТНА В СЕЛІ КИРНАСІВКА НА ВІННИЧЧИНІ *(за творами самодіяльного художника Івана Коваля та листами до автора)*

Ніна ЗОЗУЛЯ

Село Кирнасівка має давню історію. Розташоване воно на річці Тиманівка, за 12 км на південь від міста Тульчина. У XVIII ст. Кирнасівка білістечком та називалася «Красно-подем». З XIX ст. воно належало Потоцьким, а згодом Сісським. За спогадами старожилів, у давнину село лежало в густому лісі, де водилися дикі свині «кирноси». Від цього і пішла назва — Кирнасівка. З історією села тісно пов'язаний рух декабристів. У приміщенні колишньої сторожки біля сучасної школи збиралися члени «Південного товариства», центр якого знаходився у м. Тульчині. У наш час при загальноосвітній школі діє музей-кімната П. Пестеля та музей народного художника Івана Коваля.

Іван Дмитрович Коваль (1946–2000) — самобутній художник, народився в селі Кирнасівка. Він з дитинства був прикутий до ліжка тяжкою недугою. Але мав талант, силу волі, мужність, працьовитість та маму,

«Жінка тіпає прядиво на бательниці»

Ксенію Семенівну, яка була помічницею у його творчості та нелегкому житті. У своїх листах він писав: «Ми малюємо...» Він працював наполегливо й багато, але скільки ним намальовано картин, ніхто не знає. Вважаємо, що йому належать понад 300 робіт. З них рідному селу він подарував 100 картин, які тепер зберігаються у школі. 90 робіт придбав Музей народної архітектури та побуту НАН України. Серед них серія робіт «Ткацтво Поділля», що ілюструє повний процес виготовлення полотна від сівби конопель до вибілення його та качання у «звої» (сувої). Вони виконані з такою майстерністю, що просто вражає дивовижне поєднання сумлінної документальності з тонким ліризмом.

Незважаючи на те, що природа обмежила можливості його спілкування з навколишнім світом, він зумів створити пам'ятник для свого села та односельців. Бо це вони своїми розповідями допомагали йому творити.

Основною тематикою його праць було те, що відбувалося в рідній хаті, садибі, селі.

Для творчості І. Коваля характерним є відтворення розмаїття народного життя, побуту, занять, звичаїв та обрядів, розваг молоді. Майстер малював в основному аквареллю, прозорість і легкість якої найбільше відповідають його творчості.

Крім того, що багато малював, він ще листувався з багатьма людьми. Останній лист до автора датований 10 грудня 1999 року, не стало митця 6 лютого 2000 року. Наведемо деякі уривки з листів, у яких художник подає відомості про сировину, технологію та техніку виготовлення полотна.

«Мама мені розказувала, що сіяла коноплі на леваді і брала мене малого із собою. Отак ми вмісті і працювали. Мама вибирала плоскінь, а я кавукав».

«Дергають прядиво»

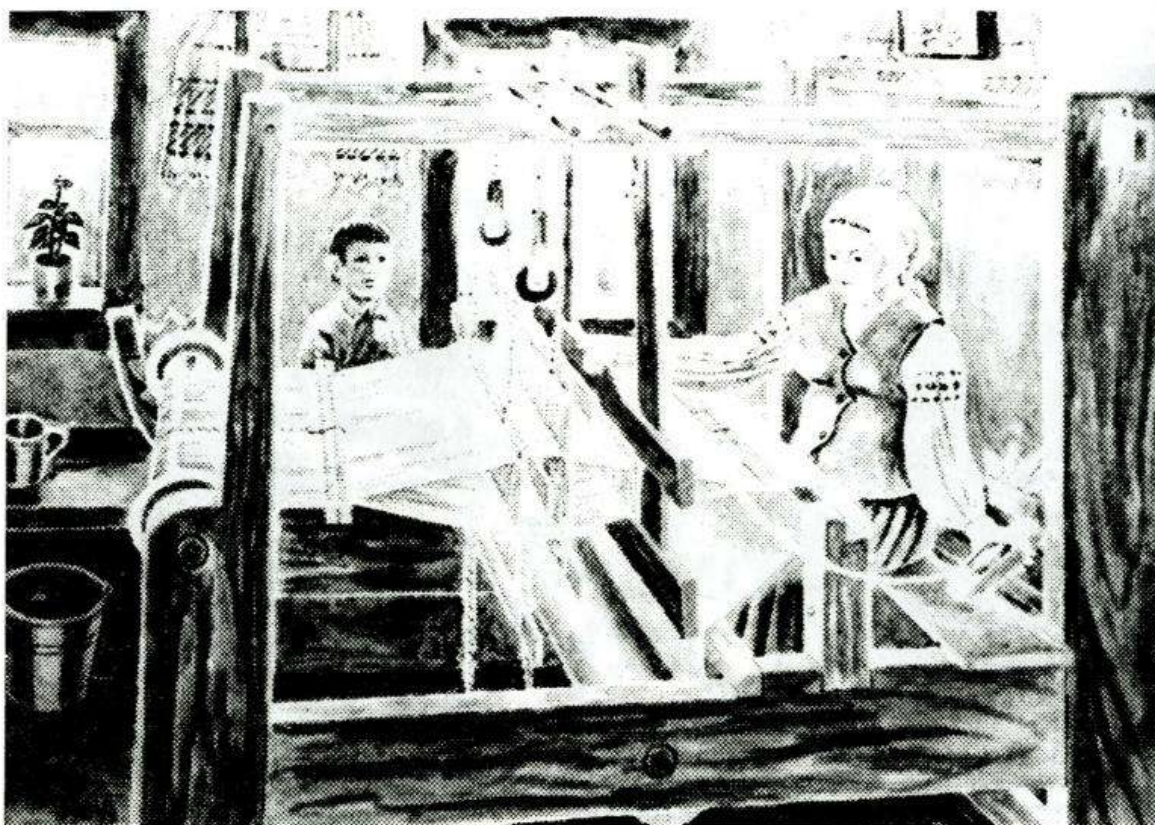

«Ткаля снує основу»

«Застеляли подвір'я ряднами, складали одне до одного конопляні матіркі і молотили ціпами. А конопляне насіння віяли, частину залишали його для майбутньої посіви, а остальна частина йшла в їстівний продукт. Наприклад, я вижив на конопляному насінні».

«Після того як коноплі змолотили, їх відносили до річки мочити. Мама говорила, що цей процес був найважчим, бо треба було кільком жінкам підоткавшись лізти у воду і заготовувати коноплі, щоб не розпливалися, ще й зверху закидали мулом. Робилося це для того, щоб сирець розм'якшувався».

Після просушування сировину обробляли на бательниці. У роботі художника «Жінка тіпає прядиво на бательниці» відтворено, як «мати трудиться біля бательниці, а сонечко ген-ген припікає в плечі, а на тині, мов котеня, сидить її синок і все зверху виглядає... Після того, як прядиво протіпали на бательниці, підходить черга обробляти на терниці. Терниця схожа на бательницю, але процес

«Ткаля за верстатом»

«Вибілювання полотна»

роботи в неї інший. Вона вишморгує з прядива терміть» (кострицю).

«Після цього уже кукольне прядиво оброблялося ще на одній щітці. Це була щітиниста щітка і дуже густа, схожа на грибок. Щітину для цієї щітки вистригали у великого кабана, бо була найлучша».

«Потім брали готову куклу, навивали на кужіль, закріплювали мотузкою. Клали кужіль в отвір, який був спеціально просвердлений на припічку чи на лаві. Прали двома способами, як механічно, так і вручну». Тобто прядкою та веретеном. «Найпоширенішим і простим чудом для всіх охочих було веретено. Правда, під час прання веретеном зболівали руки, але з часом привикали і веретено майже саме вертілося в руці».

Напрядені нитки мотали на клубок. «Для цього міток накладали на вияжки. Це — спеціальний прилад. Вирізали для нього двометрові дві вузькі планки, в яких на кінцях висвердлювалися по кілька отворів для дерев'яних качок, які тримали міток. Планки розкидалися в хрестовину і накладалися на дерев'яну підставку — трійняк, який у більшій частині виготовлявся з суцільної деревини».

«Опісля того як підготували потрібну кількість клубків, то снували основу на снувальниці, повертаючи її плавно навпроти осі».

«А навивши всю основу на верстат її приготували до останньої стадії — це присучування ниток до начиння. Начиння накладалося на дерев'яні коліщатка, які чіплялися за верхні перемички, а знизу чіплялися підніжки, рядом

чіплялася ляда, в яку заставлявся блят, який виготовлявся з очерету. Вона мала значне місце під час ткання полотна. Вона прибиває нитку до нитки при переводі підніжок вверх і вниз. Вспівай лише перебирати човником, в який закладалася намотана цівка. Отак і робилося полотно».

«Після того як виткали полотно, його ще багато разів білили, дочекавшись майбутнього літа». «Брали полотно, клали в цебер, заливали гарячою водою і знову полотно пересипали деревесним попелом, потім кидали в зільницю, золили і після зоління несли полотно до річки, прополіскували у воді, а потім збивали праником».

«Після того як збили полотно, його розстеляли на березі по траві, і воно отак білилося на сонці. При хорошій погоді полотно замочували по десять разів на день». Так трудилися біля полотна ще близько двох місяців.

«І от настала остання стадія роботи над полотном. Його треба було скласти. Робили це так — складали за двоє (вдвоє) по довжині і скачували трибчастим рублем. Потім качалку витягали. Аж після цієї процедури полотно було готовим ».

Картини і листи автора сповнені великою любов'ю до людини-трудівника, до її праці, вражають великим зацікавленням до всього, що створив людський розум і руки. Тому вони є цінним внеском у дослідження народної культури, побуту, звичаїв та обрядів, зокрема, рідного йому села Кирнасівка на Поділлі.

On the basis of epistolary heritage of Ivan Koval the author of the article describes a process of linen making in Kyrnasivka village in Vinnytska oblast and investigates main tunes of avocational artist's creative activity.